

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ

DOI: 10.26565/2220-8089-2020-37-01

УДК 327.7/327.5

Шаповаленко Марина Володимирівна

професор, д. політ.н.,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
shapoval20marina@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-9128-8008>

У ПОШУКАХ НОВОГО АВТОРИТАРИЗМУ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Розглядаються основні чинники зростання популярності та впливовості недемократичних режимів. У сучасному світі в умовах геополітичної турбулентності змінюються геополітичні центри сили та актори прийняття глобальних управлінських рішень, тому є нагальна потреба у керуванні суспільно-політичними та економічними процесами для стабільного розвитку суспільства. Умови хаосу лише підсилюють намагання пошуку та створення запобіжників некерованості розвитку політичного режиму. Тим паче в умовах кризи сталих інститутів ліберальної демократії, наочним доказом чого стала поява постдемократичності як явища та процесу еволюції «зразкових» демократій. Виокремлюються чинники, що підсилюють зазначений тренд. По-перше, зворотна хвиля демократизації (С.Гантінгтон). По-друге, криза американської гегемонії та завершення чергового циклу політичної гегемонії, завершення макроісторичного циклу внутріполітичного розвитку політичної системи США (А.Шлезінгер) із низкою криз протягом лише першої половини 2020 р.

Акцентується увага на тому, що наслідком послаблення світового гегемону став процес істернізації та поява нових геополітичних центрів (в першу чергу, в Азії, а саме Китаю з потужною економікою, що є передумовою формування нового гегемона). Третім чинником є зростання правого екстремізму та поширення правого популізму як в країнах сталих демократій, так і нових демократій. Хвиля популізму підкріплюється консервативним поворотом у вигляді правового закріплення націоналізму, легітимацією домінування колективного над індивідуальним. Четвертим чинником дестабілізації є криза традиційних інститутів демократії, в першу чергу, політичних партій, лідерів партій, які можуть відмовитися від програмних обіцянок і перетворитися на адвокатів «волевиявлення народу».

Доводиться, що на тлі зростання недовіри до традиційних інститутів демократії та цінностей лібералізму зростає попит на лідерів та інститутів, здатних забезпечити безпековий та стабільний розвиток суспільства. Фактична унікальність поточного розвитку – це пошук нових форм співіснування авторитарних та демократичних інститутів в межах одного політичного режиму.

Ключові слова: глобалізація, криза урядування, популізм, геополітична турбулентність, легітимація

Шаповаленко Марина Владимировна

профессор, д. полит.н.,
Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина,
площадь Свободы, 4, Харьков, 61022,
shapoval20marina@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-9128-8008>

В ПОИСКАХ НОВОГО АВТОРИТАРИЗМА В УСЛОВИЯХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ ТУРБУЛЕНТНОСТИ

Рассматриваются основные факторы роста популярности и влиятельности недемократических режимов. В современном мире в условиях геополитической турбулентности меняются геополитические центры силы и акторы принятия глобальных управленческих решений, поэтому есть необходимость в управлении общественно-политическими и экономическими процессами для стабильного развития общества. Условия хаоса лишь усиливают попытки поиска и создания предохранителей неуправляемости развития политического режима. Тем более в условиях кризиса устойчивых институтов либеральной демократии, наглядным доказательством чего стало появление постдемократичности как явления и процесса эволюции «образцовых» демократий. Выделяются факторы, усиливающие данный тренд. Во-первых, обратная волна демократизации (С.Хантингтон). Во-вторых, кризис американской гегемонии и завершение очередного цикла политической гегемонии, завершение макроисторического цикла внутривнутриполитического развития политической системы США (А.Шлезингер) с рядом кризисов в течение всего первой половины 2020 г.

Акцентируется внимание на том, что следствием ослабления мирового гегемона стал процесс истернизации и появление новых геополитических центров (в первую очередь, в Азии, а именно Китая с мощной экономикой, что является предпосылкой формирования нового гегемона). Третьим фактором является рост правого экстремизма и правого популизма как в странах устойчивых демократий, так и новых демократий. Волна популизма подкрепляется консервативным поворотом в виде правового закрепления национализма, легитимацией доминирования коллективного над индивидуальным. Четвертым фактором дестабилизации является кризис традиционных институтов демократии, в первую очередь, политических партий, лидеров партий, которые могут отказаться от программных обещаний и превратиться в адвокатов «волеизъявления народа».

Доказывается, что на фоне роста недоверия к традиционным институтам демократии и ценностям либерализма растет спрос на лидеров и институты, которые могут обеспечить безопасное и стабильное развитие общества. Фактическая уникальность текущего развития – это поиск новых форм сосуществования авторитарных и демократических институтов в пределах одного политического режима.

Ключевые слова: глобализация, кризис управления, популизм, геополитическая турбулентность, легитимация

Maryna Shapovalenko

Professor, Dr.Sc. in Political Science,
V.N. Karazin Kharkiv National University, 4,
Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
shapoval20marina@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-9128-8008>

SEARCHING FOR NEW AUTHORITARISM IN THE CONDITIONS OF GEOPOLITICAL TURBULENCE

The main factors of the growing popularity and influence of undemocratic regimes are considered. In the modern world, in the context of geopolitical turbulence, the geopolitical centers of power and actors in the adoption of global management decisions are changing. But there is a need to manage socio-

political and economic processes for the stable development of society. Therefore, the conditions of chaos only strengthen the attempts to search and create fuses for the uncontrollability of the development of the political regime. Especially in the conditions of the crisis of the formal institutions of liberal democracy, a clear proof of which was the emergence of post-democracy as a phenomenon and process of evolution of «modern» democracies. Several factors reinforce this trend. First of all, the reverse wave of democratization (S. Huntington), which lasts several decades. Secondly, the crisis of American hegemony and the completion of the next cycle of political hegemony. We must add the completion of the macrohistorical cycle of the internal political development of the political system of the USA itself (A. Schlesinger) with a number of crises throughout the entire first half of 2020.

The weakening of the global hegemon resulted in the process of easternization and the emergence of new geopolitical centers (primarily, Asia, namely China with a powerful economy, which is a prerequisite for the formation of a new hegemon). The third factor is the growth of right-wing extremism and right-wing populism in countries of sustainable democracies and new democracies. The wave of populism is supported by a conservative turn in the form of legal consolidation of nationalism, the legitimization of the dominance of the collective over the individual. Another factor of destabilization is the crisis of traditional institutions of democracy, primarily political parties, party leaders who can refuse program promises and turn into lawyers of the «expression of the will of the people». Amid growing mistrust of traditional democratic institutions and the values of liberalism, there is a growing demand for leaders and institutions that can ensure the safe and stable development of society. And the actual uniqueness of the current development is the search for new forms of coexistence of authoritarian and democratic institutions within the same political regime.

Keywords: *globalization, management crisis, populism, geopolitical turbulence, legitimization*

Протягом перших 20 років ХХІ ст. оптимізм стосовно майбутнього світу як триумфу ліберальної демократії поступово змінився на песимізм. Глобальна ліберальна демократія, яка панувала понад 70 років і постійно поширювала свій вплив, поступово послаблює свої позиції і надає впевненості на право існування інших глобальних альтернатив. Безумовно, геополітичні біфуркації певною мірою пов'язані з глибинними тектонічними зсувами як в системі міжнародних відносин, так і в середині національних держав.

Політичне затишшя під час глобального карантину навесні 2020 р. хутко перетворилося у вуличні сутички в десятці міст США на основі расизму і поліцейського насилля, поступово Франція також втягується у соціальні протести, що може перетворитися на акцію «жовті жилети 2.0», до неї приєднується і Велика Британія. А різноманітні соціальні потрясіння та геополітична турбулентність можуть завести механізми авторитаризації політичних режимів і згорання всіляких надбань демократії протягом другої половини ХХ ст. Задовго до тектонічних геополітичних змін американський аналітик Ф. Закарія у 2003 р., у своєму дослідженні писав про кризу ліберальної демократії у США і вірогідність створення гібридних режимів «неліберальної демократії», як у США, так і за її межами (Закарія 2004: 78). Але якщо тоді це

здавалося припущенням, то через 20 років перетворилося у домінуючий тренд і навіть демократичну рецесію. І за останнє десятиліття кількість публікацій значно виросла. Так в останньому номері часопису Journal of Democracy йдеться про втрачене десятиліття демократій «третьої хвилі» (Yun-han Chu, Huang, Lagost 2020: 177).

На думку деяких науковців, є низка причин для песимізму. По-перше, так зване стримування «третьої хвилі демократизації» (С.Гантінгтон). Фактично лише в кількох країнах під час останньої хвилі відбулися демократичні зміни (Південно-Африканська Республіка, країни Балтії та Молдова). На пострадянському просторі свої позиції зберегла місцева комуністична номенклатура, яка створювала органи представницької влади, в які були вплетені авторитарні та мафіозні структури. В Азії – жодних радикальних змін, тим паче приклад економічних успіхів за збереження авторитарних структур КНР не налаштовує на розвиток демократичних інститутів у цьому регіоні.

Друга обставина – криза американської гегемонії. Система світового політичного порядку після Другої світової війни будувалася на принципах Ялтинсько-Потсдамських домовленостей. За умови біполярного світу США нарощували свою всебічну потужність, поширюючи свій вплив повсюди всіма способами («м'якої сили», «силового тиску», підкупу правлячих еліт).

Натомість існування іншого полюсу, де пропонувався альтернативний проект світового порядку, був стримуючим чинником у цьому протистоянні двох ціннісно-ідеологічних систем. Але після розпаду СРСР створився світовий порядок з одним полюсом – країни «золотого мільярду» та США. В таких умовах американські еліти спробували поширити свій вплив у кожний куточок світу під гаслами захисту демократії та західних цінностей. Як писав З.Бжезінський, США присутні усюди, де є американський солдат. Американська Глобальна сила втілюється через Глобальну систему власне американського типу, яка віддзеркалює внутрішній американський досвід (Бжезінський 2000: 24). Ейфорія непереможного успіху призвела до низки геополітичних і стратегічних помилок США, починаючи із вторгнення в Ірак. Фіаско в цій країні, далекої від американського континенту, призвело до зростання антиамериканських настроїв в арабському світі у цілому, а провальні намагання знищити лідера Сирії Хафеза Асада (зовсім не демократичного лідера країни, з точки зору американського та західного істеблішменту) лише підсилили розчарування в демократії та невпевненість у могутності форпосту світової демократії. Як слушно підкреслює М.Манн, «мусульмани важко сприймають іноземну імперію» (Манн 2018: 468) і фактично більшість країн, які ворожо ставляться до американської адміністрації, є мусульманськими. Певним чином, послаблення США може бути підтвердженням теорій циклів політичної гегемонії представниками школи світ-системного аналізу (Арригі 2006; Модельські 2005), відповідно до якої гегемоністська стабільність триває 100-200 років, а на зміну приходить новий лідер. В історії людства існували інші гегемони, які змінювали один одного (Португалія, Іспанія, Голландія, Велика Британія).

Третя причина сумнівів стосовно перспектив демократії – зростання правого екстремізму та поширення правого популізму як в країнах сталих демократій, так і нових демократій. Так, у Східній Європі Угорщину та Польщу тривалий час Дім свободи відносив до групи консолідованих демократій. Деякі науковці вважають прикладами цих процесів перемогу республіканця Д. Трампа у США в 2016 р., посилення позиції Національного фронту та зростання популярності його лідера Марі Ле Пен у Франції, зростання впливу Ліги Півночі в Італії, Альтернативи для Німеччині у ФРН, а також перемогу

Партії свободи в Австрії. Виникло навіть поняття «альпійського популізму» стосовно Швейцарії, тому що Швейцарська народна партія виступає проти іммігрантів і проти ЄС, посідає впливові позиції і досить популярна. І такі тенденції можуть свідчити про те, що це «всерйоз і надовго». Незадоволення глобалізацією втілюється і у позиціях лівого популізму (пріміром, у Мексиці).

Нова хвиля популізму повторює ті самі лозунги, що були популярні у 50-60-ті роки ХХ ст. у новоутворених на той час державах. Так, у збірнику «Популізм: його значення і національні характеристики» Г. Іонеску і Є. Геллнером (Jonescu, Gellner 1969: 3) підкреслювалася небезпека постійного протиставлення «справжнього народу» і «корумпованої еліти». Головною тезою праворадикального популізму є твердження, що сучасна модель ліберальної демократії переживає кризу, тому що правлячі еліти далекі від інтересів народу. Для подолання «представницького розриву» потрібно ввести інститути прямої демократії і розширити їхні повноваження. З одного боку, референдуми та плебісцити – це волевиявлення народу і є справжньою демократією, але подібна хвиля народного волевиявлення може знищити інші цінності, які не мають нічого спільного з правами людини. Хвиля популізму підкріплюється консервативним поворотом у вигляді правового закріплення націоналізму з ідеєю «колективної правосуб'єктності народу» (Угорщина), яка поєднує історичну традицію, мову, духовні цінності і спорідненість кров'ю, що передбачає захист прав не окремого індивіда, а етносу в цілому. Акцентуація уваги саме на етносі призведе до нівелювання поняття громадянської нації (Угорщина, Польща, Румунія, балтійські країни, певною мірою Україна тощо). А зміна конституційних преамбул в Естонії (2007 р.) щодо збереження естонського народу і його мови та у Латвії (2014 р.) – забезпечення існування та розвитку «латвійської нації, культури та мови» також означає відмову від «громадянських націй», що було основою сучасної ліберальної демократії.

Але не менш важливим чинником кризових явищ у світовій політичній системі є глобалізація. Розвиток глобалізації виявився на певному етапі несумісним з гегемонією США та Заходу. Криза 2008-2013 рр. значно послабила західні економіки. З точки зору деяких аналітиків, саме процеси глобалізації загострили соціальну нерівність, культурну

деградацію і роздробленість суспільства, які викликали нову хвилю міграції з Глобального Півдня до Глобальної Півночі. Ці процеси дали поштовх до розквіту ксенофобії на тлі навали мігрантів з Близького Сходу, Північної Африки та інших арабських країн, що пройшли через спокуси «арабської весни». На такому тлі в Угорщині почав формуватися режим Орбана (орбанізм), в якому з'явилися риси «півтора партійної демократії», обмеження доступу до засобів масової інформації політичних партій. З точки зору, угорських науковців, культурна, інтелектуальна, соціальна реставрація неохортизму, що почалася у 1998-2001 рр. за президентства В. Орбана перетворилася на авторитарний режим на основі напівпериферійного капіталізму. Причому легітимація такої регресії режиму базувалася на апеляції до преамбули Закону про надзвичайний стан (Краус 2020). Не менш вразливим наслідком глобалізації є роздержавлення і девертикалізація урядування, неприйняття ефективних державних рішень у країнах постдемократії (Вінникова 2019: 27-28).

Прикметою сьогодення є зростання опозиції неолібералізму, що пов'язано з незадоволенням процесу глобалізації, втратою довіри до основних міжнародних інститутів. Наприклад, компанія Edelman Trust Barometer у 2018 р. в результаті опитування встановила, що у 20 з 28 провідних країн світу понад 50% населення не довіряє існуючим інституціональним структурам, які діють на основі неоліберальних принципів (Dahlman 2017). Тому зовсім не випадково німецький політолог Клаус фон Бейме вбачає основну загрозу демократичним цінностям у хвилі правого популізму і націоналізму (Klaus 2017: 7).

У першу чергу, дестабілізують систему економічне незадоволення беззахисних соціальних верств та частини середнього класу. Наступним чинником, є радикалізація націоналізму. Особливо це стосується країн «третьої хвилі» демократизації. На підтвердження цієї тези польський дослідник Єжи Вятр (Вятр 2017: 30) наводить приклад Польщі, де антисемітизм набуває радикальних форм, чинниками якого є мігранти з ісламського світу, погіршення умов життя населення. Третім чинником дестабілізації є криза традиційних інститутів демократії, в першу чергу, політичних партій, лідерів партій, які можуть відмовитися від програмних обіцянок і перетворитися на адвокатів «волевиявлення народу». Певною мірою, політична апатія, низький рівень явки

виборців стимулює появу популістських рухів та політичних закликів. Можна додати і зниження довіри до політичних еліт.

Утім слід зауважити, що якщо донедавна щорічно виходило безліч публікацій стосовно демократії, то авторитарним режимам – на декілька порядків менше, навіть у порівняно з тоталітаризмом. Науковці тривалий час не приділяли належної уваги авторитаризму, як окремому політичному режиму, а в традиціях С.Гантінгтона лише фіксували авторитарні «відливи», які породжували нові форми авторитаризму та нові хвилі дослідницької уваги. Хоча кожна нова хвиля відливу породжувала нові «штани» авторитаризму. За підрахунками С.Шкеля, таких хвиль було три, кожна з них проходила в межах певної парадигми. Перша хвиля припала на перше повоєнне десятиліття (1950-1960 рр.) у фокусі уваги парадигми тоталітаризму; друга – у 1970-1980 рр. Саме в цей період формуються концепти неопатримоніалізму та султанізму. І нарешті, третя хвиля – 2000-дотепер з домінуванням методологічного плюралізму (Шкель 2013: 121). Але, на нашу думку, так звана третя хвиля наукових досліджень має свої внутрішні періоди, що пов'язано з амбівалентним характером політичних процесів останніх десятиліть. Можна сказати, що на початку XXI ст. «кольорові революції» в деяких країнах стимулювали демократизацію політичних режимів у сфері свободи слова, політичного плюралізму, незалежності ЗМІ, але водночас рівень корупції не знижувався, поступово посилювалось втручання виконавчої влади у діяльність судової системи, поширювалася практика призначення на посади «кишенькових» прокурорів та посилювалось обмеження свободи слова (2013-2020 рр.) в деяких країнах пострадянського простору (Csaky 2020).

Враховуючи багатоманітність авторитарних режимів, деяка кількість яких використовує виборчі змагання за певними правилами, при тому, що еліти та партії займаються популізмом, а їм притаманна слабка система стримувань і противаг, було запропоновано термін «фасадна демократія», як характеристика режиму з мінімальними інститутами демократії (Даймонд 1999: 18). На думку Г. О'Доннелла (О'Доннелл 1994: 59), це «делегативна демократія», якій притаманна низька горизонтальна підтримка. Але термін «фасадна демократія» ховав все ж таки сутнісний характер такого режиму, поряд із терміном «гібридний», використо-

вусться термін «конкурентний авторитаризм». Але «диявол ховається в дрібницях», є режими, де демократичні інститути є засобом боротьби опозиції за владу, а є режими, де демократичні закони просто слугують режиму (Левицкий, Вэй 2018: 35-36). Так, на глибинні зсуви впливають конституційні кризи сучасної Європи, які формують «авторитарний лібералізм» на кшталт пізнього Веймарського режиму, що врешті рещт призвело до краху ліберальної демократії у міжвоєнній Європі. Для виокремлення нового типу демократії Я.-В. Мюллер навіть увів в обіг концепт «обмеженої демократії» (Мюллер Я.-В. 2014: 37).

У той же час навіть у країнах «зразкових» демократій деякі дослідницькі центри (наприклад, The Economist Intelligence Unit) вважають США, Сінгапур, Чехію, балтійські країни (усього 53) країнами недостатньої демократії (Україна має гібридний режим) (Рейтинг стран по уровню демократии 2019).

Концепт неопатримоніалізму ввійшов у науковий обіг, і поняття режиму було піддано глибокому аналізу та отримало всебічний опис. Дослідники виокремлювали такі універсальні риси, головними серед яких є персоналізм, корупція, пребендалізм та пошук ренти. Крім того, в його умовах широко застосовуються такі неформальні практики, як клановість, клієнтелізм та патронаж (Шкель 2016: 94). Український дослідник А.Фісун виокремлює такі форми неопатримоніалізму на пострадянському просторі, як: султаністичний неопатримоніалізм (Таджикистан, Туркменія, Киргизія); олігархічний неопатримоніалізм (Росія за часів президента Б.Єльцина, Україна за часів президента Л.Кучми); бюрократичний неопатримоніалізм (Білорусь, РФ, Грузія); демократичний неопатримоніалізм (Україна, Молдова, Киргизія) (Fisun 2019: 91-92).

З точки зору польського дослідника Єжи Вятра, за великої інституціональної подібності, між класичним авторитарним режимом ХХ ст. та «новим авторитаризмом» є велика різниця в генезі авторитарних режимів «нового покоління». На його думку, у міжвоєнній Європі ХХ ст. пройшла хвиля антидемократичних переворотів (Італійський Марш на Рим 1922 р., Травневий переворот у Польщі (1926 р.) та утвердження диктатури Ю.Пілсудського, правління полковників та «режиму санації», громадянська війна в Іспанії (1936-1939 рр.), що призвело до згортання демократичних правил гри (Вятр 2017: :33).

Перемога на виборах нацистської партії у Німеччині завдяки антидемократичним реформам невдовзі перетворила її у «країну довічного надзвичайного стану». З точки зору Ф.Нойманна (одного з перших дослідників націонал-соціалізму, дисертація якого була видана у 1944 р. під назвою «Бегемот» в США), намагання Веймарської демократії покращити парламентську демократію зруйнували парламентські інститути, обмежили політичні свободи, підсилили роль правлячої бюрократії та відродили армію в якості активного політичного актора (Нойманн 2015: 63).

У ХХІ ст. антидемократичні партії і рухи підтримує більшість виборців у процесі вільних конкурентних змагань з різною частотою. І у цій ситуації опозиція має можливість брати участь у конкуренції. І постає питання – чи не означає відродження авторитаризму наближення тоталітаризму? Американський політолог іспанського походження Х.Лінц, аналізуючи різницю між тоталітаризмом і авторитаризмом, підкреслював: 1 – авторитаризм має обмежений політичний плюралізм без ефективної конкуренції за владу; 2 – відсутня державна ідеологія, але існує ресурс; 3 – відсутня інтенсивна політична мобілізація; 4 – лідер держави або група урядовців діють на основі певних інституційних норм. Крім того, силові структури мають домінантні позиції у процесі прийняття рішень (Лінц 2018).

Фактично центральним питанням при аналізі авторитаризму є не засіб завоювання влади, а метод її реалізації, ставлення до закону, як гаранта свободи громадян, засоби легітимації. Тому сучасна криза ліберальної демократії є кризою інститутів, які балансують між «народним волевиявленням» та «тиранією більшості». І в такій ситуації традиційний авторитаризм і новий авторитаризм негативно ставляться до правової держави та демократії. Але якісна відмінність між ними у підґрунті політичної підтримки. У той час, коли політична система функціонує стабільно і немає тенденцій до делегітимації, то немає потреби використовувати насилля. Але, коли режим поступово втрачає свою легітимність, то постає дилема: лишитися влади чи зберегти її за допомогою насилля за зразком класичних авторитарних режимів. Тому основною умовою збереження політичної підтримки режиму є задоволення суспільних очікувань. Тобто інституціональна криза ліберальної демократії, до якої додаються

деякі соціальні процеси, породжує авторитарні тенденції. Але водночас діючі інститути демократії мають певний рівень легітимності, а ідея «нероздільної єдиної державної влади» (ідея, яка завжди підлягала критиці з боку лібералізму як нехтування інтересів індивіда, прав і свобод громадянина, і прояв тоталітаризму), має підтримку, оскільки ідеї національних інтересів домінують над законом. Тобто для нового авторитаризму на ліберальному підґрунті існування правової держави не є вже важливою умовою його функціонування. Тому можна припустити, що головним чинником легітимного обмеження прав і свобод громадян може стати домінанта колективного над індивідуальним. Наслідком такої тенденції може бути зміна змісту правової держави при збереженні формальних інститутів ліберальної демократії.

ЛІТЕРАТУРА

Закария, Ф. 2004. *Будущее свободы: нелиберальная демократия в США и за их пределами*. М.: Ладомир.

Yun-han Chu, Robert, Huang, Kai-Ping Kai-Ping, Lagos, Marta. 2020. "Mattes A Lost Decade for Third-Wave Democracies?", *Journal of Democracy*, Vol. 31, 2: 166-181

Бжезінський, З. 2000. *Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.

Манн, М. 2018. *Источники социальной власти Т.4. Глобализация, 1945-2011*. М.: Дело РАН и ГС.

Арриги, Дж. 2006. *Долгий двадцатый век: Деньги, власть и истоки нашего времени*. М.: Территория будущего.

Модельски, Дж. 2005. "Эволюция глобальной политики", *Полис*. 3-4: 62-82, 124-141.

Jonescu, G., Gellner E. 1969. *Introduction*. In: *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. L.: Weidenfeld and Nicolson

Краус, Т. 2020. "Репетиция диктатуры. Вторая попытка Орбана", *Скепсис*. URL: http://scepsis.net/library/id_3950.html

Вінникова, Н.. 2019. *Парадокси політичних рішень в епоху постдемократії: моногр.* Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Dahlman, C. 2017. "New Technologies, Jobs, Growth, and Development", *The Growth Dialogue*. 14: 1-7. URL: <http://growthdialogue.org/growthdialog/wp-content/uploads/2017/11/Policy-Brief-14-Dahlman.pdf>

von Beyme, Klaus. 2017. "From Post-Democracy to Neo-Democracy", *Springer*.

Вятр, Е. 2017. "Сравнительный анализ старого и нового авторитаризма", *Журнал Белорусского государственного университета. Социология*. 4: 26-33.

Шкель, С. 2013. "Новая волна: многообразие авторитаризма в отражении современной политической науки", *Polit Book* 4: 120-139.

Csaky Zselyke. 2020. *Dropping the Democratic Facade*. URL: <http://freedomhouse.org/report/nations-transit/2020>.

Даймонд, Л. 1999. "Прошла ли третья волна демократизации?", *Полис*. 1: 10-26.

О'Доннелл, Г. 1994. "Делегативная демократия", *Пределы власти* 2-3: 52-69. URL: <http://old.russ.ru/antolog/predely/2-3/dem01.htm>

Левицкий, С., Вэй, Л.А. 2018. "Подъем конкурентного авторитаризма", *Неприкосновенный запас*. 121: 29-47.

Мюллер Я.-В. 2014. *Споры о демократии: Политические идеи в Европе XX века*. М.: Изд-во Института Гайдара.

Рейтинг стран по уровню демократии. 2019. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/democracy>.

Шкель, С.Н. 2016. "Неопатримониальные практики и устойчивость авторитарных режимов Евразии", *Полития* 83: 94-107. DOI: 10.30570/2078-5089-2016-83-4-94-107

Fisun, O. 2019. "Neopatrimonialism in post-soviet Eurasia". In: *Stubborn Structures. Reconceptualizing Post-Soviet regimes* /Ed. by Ballant Magyar. Budapest-New-York: 75-96.

Нойманн, Ф.Л. 2015. *Бегемот. Структура и практика национал-социализма 1933–1944*. СПб.: Владимир Даль.

Линц, Х. 2018. "Тоталитарные и авторитарные режимы", *Неприкосновенный запас*. 4 (120): 16-62.

REFERENCES

Zakaria, Fareed Rafiq 2004. *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. M.Ladomir (In Russian).

Yun-han Chu, Robert, Huang, Kai-Ping Kai-Ping, Lagos, Marta "Mattes A Lost Decade for Third-Wave Democracies?", *Journal of Democracy*. Vol. 31. 2: 166-181.

Brzeziński, Zbigniew 2000. *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. Ivano-Frankivsk: Lileya (in Ukrainian).

Mann, M. 2018 *The Sources of Social Power*. T.4, Moscow: Delo (in Russian)

Arrighi, G. 2006 *Long twentieth century: Money, power and sources of our time*. Moscow: Territoriya budushchogo (in Russian)

Modelski G. 2005. "Evolution of global policy". *Polis*. 3 -4: 62–82; 124–141 (in Russian).

Jonescu G., Gellner E. 1969. "Introduction". In: *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. L.: Weidenfeld and Nicolson

Kraus, T. "Rehearsal of dictatorship. Urban's second reward", *Scepsis*. URL: http://scepsis.net/library/id_3950.html (in Russian).

Vinnikova, N. 2019. Paradoxes of Political Decisions in the Post-Democratic Age Kh.: HNU imeni V.N. Karazina: monograph (in Ukrainian).

Dahlman C. 2017. New Technologies, Jobs, Growth, and Development, *The Growth Dialogue*. 4: 1-7. URL: <http://growthdialogue.org/growthdialog/wp-content/uploads/2017/11/Policy-Brief-14-Dahlman.pdf>

von Beyme, Klaus 2017. *From Post-Democracy to Neo-Democracy*. Springer.

Vyatr, Jerzy. 2017 “Comparative analysis of old and new authoritarianism”, *Journal of Belarusian State University. Sociology* 4: 26-33 (in Russian).

Shkel, S. 2013. “New wave: the diversity of authoritarianism in the reflection of modern political science”, *Polit Book* 4: 120-139 (in Russian).

Csaky Zselyke. Dropping the Democratic Facade. URL: <http://freedomhouse.org/report/nations-transit/2020>.

Dajmond, L. 1999. “Has the Third Wave of Democratization Passed?”, *Polis*. 1 : 10-26 (in Russian).

O'Donnell, G. 1994. “Delegative democracy”, *Limits of power* 2-3: 52–69. URL:

<http://old.russ.ru/antolog/predely/2-3/dem01.htm> (in Russian).

Leviczkij S., Ve`j L.A. 2018. “The rise of competitive authoritarianism”, *Emergency store*: 21: 29-47 (in Russian).

Muller Yan. 2014. *The Debate about Democracy: Political Ideas in Europe of the XX Century*. M.: Izd-vo Instituta Gaidara (in Russian)

Country Ranking by Democracy URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/democracy> (in Russian).

Shkel, S 2016. “Neopatrimonial practices and the stability of authoritarian regimes of Eurasia”. *Politiva*. 83: 94-107. DOI: 10.30570/2078-5089-2016-83-4-94-107 (in Russian)

Fisun, O. 2019. “Neopatrimonialism in post-soviet Eurasia”. In: *Stubborn Structures. Reconceptualizing Post-Soviet regimes* / Ed. by Ballant Magyar, Budapest-New-York: 75-96.

Nojmann, F.L. 2015. Hippopotamus. The structure and practice of national socialism 1933–1944. SPB.: Vladimir Dal. (in Russian)

Lincz, X. 2018. “Totalitarian and authoritarian regimes”, *Emergency store* 4 (120): 16-62 (in Russian)

DOI: 10.26565/2220-8089-2020-37-02

УДК 321.7

Oleksandr Romanyuk

Professor, Dr. Sc. in Political Science,
Kharkiv State Academia of Culture,
Bursatskyi uzviz, 4, Kharkiv, 61057, Ukraine,
olexromanyuk@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0002-8756-9018>

DELEGATIVE DEMOCRACY: CONCEPTS AND UKRAINIAN REALITIES

This paper is devoted to clarifying the essence of the political regime that emerged in Ukraine as a result of the 2019 presidential and parliamentary elections. The author concludes that the current political regime in Ukraine is a classic example of delegative democracy, as it emerged as a result free, competitive and transparent elections, but after the election all state power was concentrated in the hands of the president, with significant violations of generally accepted standards of democratic of governance and norms and procedures of Ukrainian legislation. He emphasizes that the value of the concept of delegative democracy lies in the fact that it illustrates one of the contradictions in the democratic development of many countries that lack democratic traditions – the contradiction between the electoral legitimacy of government and generally accepted standards of democratic governance. Delegative democracies are by its nature the populist regimes, the emergence of which is caused by the belief of citizens in improving their lives under the leadership of a charismatic person. It is noted that delegative regime as a result of growing public dissatisfaction with both its domestic and foreign policies are democracy has three development trends: 1) comparable endurance; 2) the transformation to autocracy; 3) the removal of the president from power as a result of subsequent elections or mass protests. The author believes that all these alternatives can theoretically be inherent in the current regime of delegative democracy in